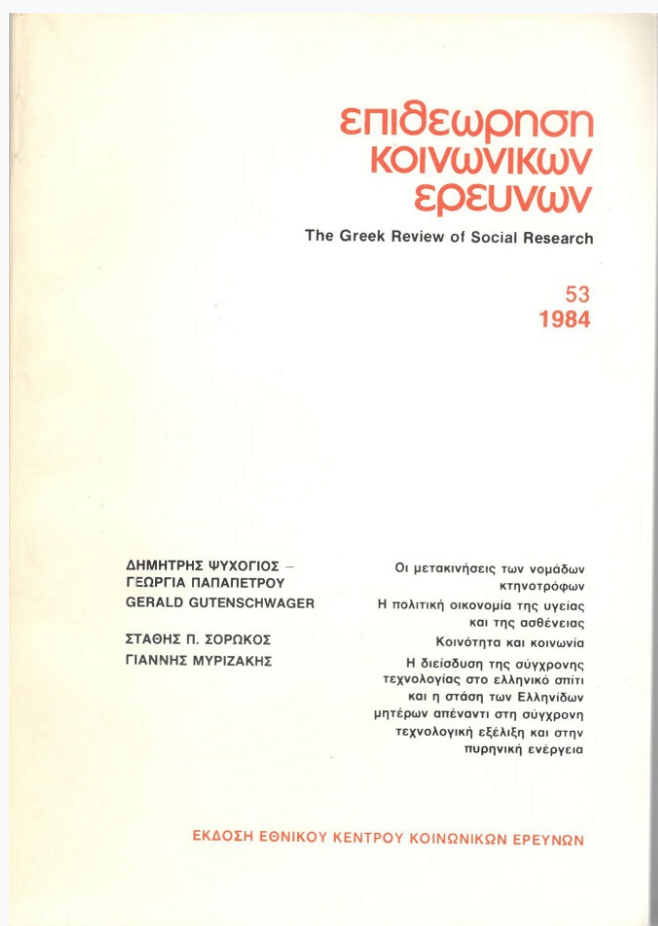

The Greek Review of Social Research

Vol 53 (1984)

53

Η διείσδυση της σύγχρονης τεχνολογίας στο ελληνικό σπίτι και η στάση των Ελληνίδων μητέρων απέναντι στη σύγχρονη τεχνολογική εξέλιξη και την πυρηνική ενέργεια

Γιάννης Μυριζάκης

doi: [10.12681/grsr.9957](https://doi.org/10.12681/grsr.9957)

Copyright © 2016, Γιάννης Μυριζάκης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Μυριζάκης Γ. (2016). Η διείσδυση της σύγχρονης τεχνολογίας στο ελληνικό σπίτι και η στάση των Ελληνίδων μητέρων απέναντι στη σύγχρονη τεχνολογική εξέλιξη και την πυρηνική ενέργεια. *The Greek Review of Social Research*, 53, 55–86. <https://doi.org/10.12681/grsr.9957>

Η διείσδυση της σύγχρονης τεχνολογίας στο ελληνικό σπίτι και η στάση των Ελληνίδων μητέρων απέναντι στη σύγχρονη τεχνολογική εξέλιξη και την πυρηνική ενέργεια

Γιάννης Μυριζάκης*

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μέρος της έρευνας του ΕΚΚΕ «Πολιτιστικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της οικογένειας»,¹ που πραγματοποιήθηκε σε επτά ευρωπαϊκές χώρες ταυτόχρονα, το 1981, υπο την εποπτεία του European Coordination Center for Social Science Documentation, που είναι γνωστό σαν Vienna Center.

Η μελέτη αυτή αναφέρεται στη διείσδυση της σύγχρονης τεχνολογίας στο ελληνικό σπίτι, και τη στάση των Ελληνίδων μητέρων απέναντι: i) στη σύγχρονη τεχνολογική εξέλιξη και ii) στην πυρηνική ενέργεια.

Βασικοί σκοποί της μελέτης είναι:

- α) να επισημάνει (από θεωρητικής κυρίως σκοπιάς) την επίδραση των επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων στην παραδοσιακή

* Dr. Rer. Pol.

1. Βλέπε Γρηγόρη Γκιζέλη, Ιωάννη Μυριζάκη, Ολυμπίας Πασσά-Γαρδική, Αφρούλας Τεπέρογλου, «Πολιτιστικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της οικογένειας», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τεύχ. 39-40, 1980, έκδ. ΕΚΚΕ, σελ. 198-220.

μορφή και λειτουργία της οικογένειας, καθώς και τη συμβολή τους στις αλλαγές που συντελούνται στην ευρύτερη κοινωνία.

- β) να προσδιορίσει τις θετικές επιπτώσεις που είχε η διείσδυση της σύγχρονης τεχνολογίας στο ελληνικό σπίτι.
- γ) να διαπιστώσει τη στάση και τη συμπεριφορά των Ελληνίδων μητέρων απέναντι στη σύγχρονη τεχνολογική εξέλιξη και την πυρηνική ενέργεια, που θεωρούνται σήμερα δυο βασικοί τομείς της ανθρωπίνης δραστηριότητας, σε συσχετισμό αφενός με το επάγγελμα και τη μόρφωση του πατέρα και αφετέρου με το είδος των ηλεκτρικών συσκευών που υπάρχουν μέσα σε κάθε νοικοκυριό.

Οι διασταυρώσεις αυτές έγιναν στα πλαίσια της έρευνας που κάλυψε τρία επίπεδα περιοχών αγροτικό-ημιαστικό-αστικό) και είχε αντικείμενο γονείς που ζουν σαν νόμιμα παντρεμένα ζευγάρια και έχουν τουλάχιστον ένα παιδί 12-17 ετών. Η επιλογή του δείγματος στις τρεις περιοχές έγινε με κριτήριο τις κοινωνικο-οικονομικές και γεωγραφικές ιδιαιτερότητες της χώρας.

Το άρθρο αυτό βασικά περιέχει την ανάλυση των απαντήσεων στις ακόλουθες τρεις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου των μητέρων:

1η ερώτηση: Υπάρχουν μέσα στο σπίτι σας τα εξής, και πόσα; (εδώ παρουσιάζονται αναλυτικά οι ηλεκτρικές συσκευές και άλλες εγκαταστάσεις του οικιακού εξοπλισμού) (βλέπε Πίνακα 1).

2η ερώτηση: Πιστεύετε ότι η ταχεία τεχνολογική ανάπτυξη της εποχής μας συνέβαλε σημαντικά στην ανθρώπινη εξέλιξη;

3η ερώτηση: Όλοι γνωρίζουμε ότι υπάρχουν θετικές και αρνητικές απόψεις σχετικά με την πυρηνική ενέργεια και τις διάφορες εφαρμογές της. Αν αφήσουμε κατά μέρος τις συνέπειές της στον πόλεμο, ποια είναι η γνώμη σας όταν σκέπτεστε το μέλλον των παιδιών σας;

Σύμφωνα με την πυκνότητα των απαντήσεων στις ερωτήσεις σχετικά με τις επιμέρους κατηγορίες οικιακών ηλεκτρικών συσκευών και πολιτισμικών αγαθών (συμπεριλαμβάνεται εδώ, χωρίς να ανήκει, και το λουτρό) στην πρώτη ερώτηση, συγκροτήσαμε τις ακόλουθες τρεις μεγάλες ομάδες κατόχων, από τις οποίες η πρώτη συγκεντρώνει τις περισσότερες απαντήσεις και η τρίτη τις λιγότερες (βλέπε Πίνακα 1):

1η ομάδα: (ηλεκτρικό ψυγείο, ραδιόφωνο, τηλεόραση, τηλέφωνο).

2η ομάδα: (λουτρό, θερμοσίφωνα, πλυντήριο ρούχων, πικάπ).

3η ομάδα: (ηλεκτρική ξυριστική μηχανή, ηλεκτρική σκούπα, πλυντήριο πιάτων, στεγνωτήριο ρούχων).

Κάθε μια από τις απαντήσεις των παραπάνω ομάδων διασταυρώ-

νεται με τις θετικές, ουδέτερες και αρνητικές απαντήσεις των μητέρων σχετικά με τη σημασία της τεχνολογικής ανάπτυξης της εποχής μας καθώς και της πυρηνικής ενέργειας (βλέπε ερωτήσεις 2 και 3, σελ. 4), σε συσχετισμό με το επάγγελμα και τη μόρφωση του πατέρα. Πρέπει να ομολογήσουμε ότι η διαδικασία που ακολουθήθηκε εδώ παρουσιάζει την εξής μεθοδολογική αδυναμία: ενώ ζητείται η άποψη μόνο της μητέρας, γίνονται οι διασταυρώσεις των απαντήσεων, σχετικά με το επάγγελμα και τη μόρφωση του πατέρα, μέσα στο ίδιο νοικοκυριό. Αυτό συνέβη γιατί οι περισσότερες μητέρες ασχολούνται με τα οικιακά πράγμα που δημιούργησε δυσκολίες στο θέμα της συγκρίσεως κατά κύριο λόγο με το επάγγελμά τους και λιγότερο με τη μόρφωσή τους. Εκτός απ' αυτό, η επιλογή του δείγματος έγινε με βάση τον τομέα παραγωγής στον οποίο ανήκει το επάγγελμα του πατέρα. Η δομή των υποδειγμάτων καθορίστηκε ως εξής:

- 1) αγροτικό δείγμα: 2/3 εργαζόμενοι στον πρωτογενή τομέα και 1/3 στους άλλους τομείς παραγωγής (και η ιντελλιγέντσια).²
- 2) ημιαστικό δείγμα: 1/2 εργαζόμενοι στον πρωτογενή τομέα και 1/2 στους άλλους τομείς παραγωγής (και η ιντελλιγέντσια).
- 3) αστικό δείγμα: 1/3 των εργαζομένων στον δευτερογενή τομέα παραγωγής, 1/3 στον τριτογενή και 1/3 μέλη της ιντελλιγέντσια.³

Ο συνολικός αριθμός των ερωτηματολογίων καθορίστηκε να φτάσει στα 600, δηλαδή 200 για κάθε μία από τις τρεις περιοχές· γι' αυτό και το δείγμα δεν θεωρείται αντιπροσωπευτικό.

α) Η επιστήμη, η τεχνολογία και οι επιδράσεις τους στη σύγχρονη κοινωνία

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας θεωρούμε αναγκαίο να παρουσιάσουμε μία πλήρη εικόνα των

2. Οι προδιαγραφές της έρευνας προϋποθέτουν τη χρήση της έννοιας «ιντελλιγέντσια», η οποία χρησιμοποιείται «ημικά», δηλαδή με λειτουργικό κριτήριο που καθορίστηκε με βάση τα τρία υποδείγματα. Έτσι, π.χ., σ' ένα χωριό, ένας ιερέας ή ένας δάσκαλος μπορεί να θεωρούνται ότι ανήκουν σ' αυτή την ομάδα, ενώ σε μια πόλη δεν θα συμπεριλαμβάνονταν σ' αυτή.

3. Γρηγόρη Γκιζέλη, Ιωάννη Μυριζάκη, Ολυμπίας Πασσά-Γαρδίκη, Αφρούλας Τεπέρογλου, «Πολιτιστικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της οικογένειας», όπ. παρ., σελ. 199.

πλεονεκτημάτων της επιστήμης και της τεχνολογίας καθώς και του ρόλου τον οποίο διαδραματίζουν στη σημερινή κοινωνία.

Μεταξύ επιστήμης και τεχνολογίας υπάρχει άμεση σχέση, γιατί κάθε εξέλιξη και επιτυχία σε οποιοδήποτε κλάδο της επιστήμης συνεπάγεται την τεχνική πρόοδο.

Οι τεχνικές εξελίξεις και οι νέες ανακαλύψεις που πραγματοποιήθηκαν σε αρκετούς τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, έχουν επιφέρει θεσμικές αλλαγές σε πολλές χώρες, ανεξάρτητα από τα ισχύοντα κοινωνικο-οικονομικά και πολιτικά συστήματα, κι έχουν επιδράσει σε όλα τα επίπεδα του κοινωνικού βίου. Γενικότερα, η αλματώδης επιστημονική και τεχνολογική πρόοδος των τελευταίων 50 ετών και οι τεχνικές εφαρμογές της οδήγησαν στον μετασχηματισμό του χώρου και άλλαξαν ριζικά τον τρόπο ζωής των ανθρώπων. Ο αυτοματισμός και η μηχανοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας είχαν σαν αποτέλεσμα την εκ βαθέων αναστάτωση της κοινωνικής ζωής και των ανθρωπίνων σχέσεων. Όπως έχει λεχθεί: Η επιστημονικο-τεχνική πρόοδος αποτελεί το κίνητρο των κοινωνικών αλλαγών που σφραγίζουν την εποχή μας... Έχει μάλιστα διατυπωθεί η άποψη, ότι η τεχνολογική αλλαγή δεν προξενεί κανένα αποτέλεσμα, εαν δεν προκαλέσει κοινωνική αλλαγή».⁴

Η αύξηση του ρυθμού της αστικοποίησης και της εκβιομηχάνισης συνεπάγεται ανακατάταξη του τρόπου ζωής, σύγκρουση μεταξύ παράδοσης και αλλαγής, κοινωνικές αντιθέσεις και προβλήματα προσαρμογής στη νέα πραγματικότητα. Εδώ πρέπει να αναφερθεί ότι έχουν διατυπωθεί δυο διαφορετικές θεωρίες⁵ για την αποτροπή ή επίτευξη της κοινωνικής αλλαγής που διαμορφώνουν τη φύση των μεθόδων σχεδιασμού του ανθρώπινου περιβάλλοντος. Η πρώτη θεωρία δέχεται ότι η νομιμότητα και το Status quo καθορίζουν την πραγματικότητα της ζωής, καταδικάζουν επεμβάσεις για αλλαγή της καθεστηκυίας τάξης και ανακόπτουν τις τεχνολογικές εξελίξεις που δελτιώνουν μεν το βιοτικό επίπεδο επιφέρουν όμως ριζικές αλλαγές στο κοινωνικό σύστημα. Σύμφωνα με την αντίθετη θεωρία, τα κοινωνικά συστήματα δεν παραμένουν αναλλοίωτα, αλλά συνεχώς μεταβάλλονται και διαμορφώνονται με βάση τα επιστημονικά δεδομένα. Η δεύτε-

4. Γεωργίου Κουμάκη, *Jaspers — άνθρωπος και μηχανή*, έκδοση Χιωτέλλη, Αθήνα 1975, σελ. 123.

5. Δημητρίου Ιατρίδη, *Κοινωνικός σχεδιασμός για την οργάνωση και ανάπτυξη του ανθρώπινου περιβάλλοντος*, έκδοση Συμβουλίου Επιμορφώσεως εις την κοινωνικήν εργασία, Αθήνα 1973, σελ. 21.

ρη αυτή θεωρία οδηγεί στην αποδοχή της τεχνολογίας, ως μέσου αλλαγής του κοινωνικού συστήματος.

Για να αντιληφθούμε την έκταση των δομικών και θεσμικών κοινωνικών αλλαγών που προκάλεσε η σύγχρονη τεχνολογία, σημειώνουμε τα εξής:

— Η αυτοματοποίηση επέφερε μια βαθειά ανανέωση στη δομή της παραγωγικής διαδικασίας, που είχε σαν αποτέλεσμα να αλλάξουν οι κοινωνικές σχέσεις παραγωγής και να αυξηθεί η παραγωγικότητα της εργασίας καθώς και η ποιοτική και ποσοτική παραγωγή των υλικών αγαθών. «Σήμερα οι κοινωνικοί επιστήμονες ενδιαφέρονται για τις κοινωνικές συνέπειες της ανάπτυξης της τεχνικής, ιδιαίτερα στον τεχνο-οργανωτικό τομέα. Γι' αυτούς η τεχνική πρόοδος μπορεί να νοηθεί μόνο σαν ένα κοινωνικό γεγονός το οποίο, απ' ενός μεν αυξάνει τις δυνάμεις της παραγωγικότητας της ανθρώπινης εργασίας, απ' ετέρου δε προξενεί την αλλαγή των σχημάτων της εργασίας αυτής με τη χρησιμοποίηση διαφόρων μέσων και μεθόδων».⁶

— Πέρα απ' αυτά, στον τομέα της επαγγελματικής δραστηριότητας, προκύπτουν ορισμένες αλλαγές με τη δημιουργία καινούργιων κλάδων απασχόλησης και την κατάργηση ή αναδιάρθρωση παλαιότερων καθώς και με τη μείωση των ωρών εργασίας. Έχει δε ιδιαίτερη σημασία το γεγονός ότι με τη μείωση του ωραρίου εργασίας και την αφαίρεση από την εβδομαδιαία απασχόληση των δύο ημερών του Σαββατοκύριακου, αυξάνεται ο διαθέσιμος ελεύθερος χρόνος των εργαζομένων και τους δίδεται η ευχέρεια να συμμετέχουν περισσότερο ενεργά στην πολιτιστική, πολιτική και κοινωνική ζωή.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρούνται επίσης στις περισσότερες χώρες δημογραφικές μεταβολές που έχουν σαν αποτέλεσμα να προκαλούνται πληθυσμιακές διαφοροποιήσεις στη σύνθεση των ομάδων ηλικίας του πληθυσμού. Λόγω της προόδου της ιατρικής επιστήμης και της τεχνικής καθώς και των καλύτερων συνθηκών διαβίωσης, οι θάνατοι έχουν μειωθεί και ο δείκτης της διάρκειας του μέσου όρου ζωής του ανθρώπου έχει ανέβει, ενώ παράλληλα παρατηρείται κάποια ελάττωση του αριθμού των γεννήσεων. Τα χαμηλά ποσοστά των περιπτώσεων θανάτων συντέιναν στην παράταση της ανθρώπινης ζωής και, σε συνδυασμό με τον περιορισμό των γεννή-

6. René König —Hansurgen Daheim, *Handbuch der empirischen Sozialforschung, Beruft, Industrie Sozialer Wandel in unterentwickelten Ländern*, Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart 1976, σελ. 184 και 194.

σεων, αύξησαν τον αριθμό των ηλικιωμένων, σε παγκόσμια κλίμακα.⁷

Εξ άλλου, λόγω της αστυφιλίας, της μετανάστευσης, της υπογεννητικότητας και της επαγγελματικής απασχόλησης των μητέρων, δελτιώθηκε σημαντικά η οικονομική κατάσταση των εργαζομένων (ιδιαίτερα στις διομηχανικές χώρες) και έγιναν βασικές αλλαγές στη δομή, την οργάνωση και τη λειτουργία της οικογένειας. «Με την καθολική εμπορευματοποίηση της παραγωγής και την επέκταση του καταμερισμού εργασίας, αλλάζουν οι λειτουργίες τόσο της αγροτικής όσο και της αστικής οικογένειας».⁸

Συμπερασματικά, η επιστήμη και η τεχνολογία σαν δημιουργήματα του ανθρώπινου πνεύματος, θεωρούνται βασικές αξίες του πολιτισμού, γιατί συμβάλλουν στην κοινωνικο-οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη του ανθρώπου, στην ταχεία άνοδο του βιοτικού του επιπέδου καθώς και στην αύξηση του μέσου όρου της διάρκειας της ζωής και του διαθέσιμου ελεύθερου χρόνου του.

β) Η διείσδυση της σύγχρονης τεχνολογίας στο ελληνικό σπίτι

Οι θετικές επιδράσεις της σύγχρονης τεχνολογίας στην ατομική και κοινωνική ζωή του ανθρώπου είχαν σαν βασικό αποτέλεσμα να αυξηθεί το μηνιαίο εισόδημά του, ενώ παράλληλα δημιούργησαν καινούργιες απαιτήσεις για την απόκτηση των υλικών αγαθών που όλο και περισσότερό του γίνονται απαραίτητα στην καθημερινή του ζωή. Έτσι, με την πρόοδο και την ευημερία του ο άνθρωπος της εποχής μας αύξησε με ταχύ ρυθμό την κατανάλωση αγαθών και απολαμβάνει υψηλής στάθμης υλικές ανέσεις και ευκολίες του τεχνικού μας πολιτισμού, που στο παρελθόν θα μπορούσαν να θεωρηθούν αδιανόητες. «Το νέο πλαίσιο αξιών επιβάλλει την ικανοποίηση συνεχώς υψηλότερου επιπέδου ανθρώπινων αναγκών, οι οποίες ταυτίζονται με τη διαμόρφωση νέων στόχων της ανθρώπινης ανάπτυξης και βελτίωσης της ποιότητας της ανθρώπινης ζωής... Η εκρηκτική διαμόρφωση των

7. Βλέπε επίσης Ιωάννη Μυριζάκη, «Οι ηλικιωμένοι στην Ελλάδα», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τεύχ. 42-43, 1981, έκδοση ΕΚΚΕ, σελ. 202 και 203.

8. Βασίλη Καραποστόλη, *Η καταναλωτική συμπεριφορά στην ελληνική κοινωνία 1960-1975*, έκδοση ΕΚΚΕ, Αθήνα 1983, σελ. 71.

αξιών στη μεταβιομηχανική κοινωνία προωθεί συνεχώς τον άνθρωπο σε ανώτερο επίπεδο της ικανοποίησης των αναγκών.⁹

Η γενική καταναλωτική συμπεριφορά της οικογένειας εξαρτάται από την οικονομική κατάσταση και από τον αριθμό των μελών της. Οι δαπάνες όμως που πραγματοποιούνται για τις ανάγκες του εξοπλισμού του νοικοκυριού με ηλεκτρικές συσκευές απεικονίζουν τον δείκτη ανόδου του επιπέδου ζωής. Η ταχεία διείσδυση της τεχνολογίας στην κατοικία είχε θετικές επιπτώσεις στη στάθμη της ποιότητας της ανθρώπινης ζωής. Το πλέγμα των παραδοσιακών αντιλήψεων διαβίωσης άρχισε να διαμορφώνεται μ' έναν καινούργιο τρόπο και η κατοικία να προσαρμόζεται στα νέα δεδομένα και να εκσυγχρονίζεται με την απόκτηση του καινούργιου τεχνικού εξοπλισμού. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, στην Ελλάδα ο σύγχρονος οικιακός εξοπλισμός είναι αρκετά διαδεδομένος στα νοικοκυριά. Μετά το ηλεκτρικό ψυγείο, τα λεγόμενα «πολιτισμικά» αγαθά (ραδιόφωνο, τηλεόραση, τηλέφωνο) βρίσκονται σε υψηλότερο επίπεδο χρησιμοποίησης, σε σύγκριση με τις άλλες ηλεκτρικές συσκευές. Παράλληλα, πρέπει να τονισθεί ότι η κατανάλωση των σύγχρονων τεχνολογικών προϊόντων οικιακής χρήσεως παρατηρείται και στις τρεις περιοχές (αγροτικές, ημιαστικές και αστικές). Είναι σκόπιμο στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι η αγροτική και η ημιαστική ελληνική κοινωνία βρίσκονται σχεδόν στο ίδιο επίπεδο εξέλιξης, ενώ η αντίστοιχη αστική υπερέχει, ιδιαίτερα ως προς την κτήση ηλεκτρικών συσκευών που θεωρούνται είδη πολυτελείας. Αυτό επιβεβαιώνεται και από άλλες μελέτες που έχουν γίνει στον ελληνικό χώρο: «Ανισομέρεια εμφανίζει όχι τόσο ο εξοπλισμός των αστικών νοικοκυριών με ηλεκτρικές συσκευές, όπου λίγο-πολύ τα διάφορα είδη βρίσκονται σε κάποια ισορροπία μεταξύ τους, σε σχέση πάντα με τις δαπάνες του νοικοκυριού, όσο ο εξοπλισμός των ημιαστικών και ιδιαίτερα των αγροτικών νοικοκυριών. Και για τις τρεις κατηγορίες νοικοκυριών, τα είδη εξοπλισμού, που είχαν πρωταρχική σημασία, ήσαν το ηλεκτρικό ψυγείο και η τηλεόραση».¹⁰ «Γενικά μπορούμε να πούμε ότι στην Ελλάδα οι συνέπειες και η ένταση επιρροής του εκσυγχρονισμού είναι διαφορετικές για τις αστικές και τις αγροτικές περιοχές».¹¹

9. Δημητρίου Ιατρίδη, *Κοινωνικός σχεδιασμός για την οργάνωση και ανάπτυξη του ανθρώπινου περιβάλλοντος*, όπ. παρ., σελ. 239.

10. Βασίλη Καραποστόλη, *Η καταναλωτική συμπεριφορά στην ελληνική κοινωνία 1960-1975*, όπ. παρ., σελ. 123.

11. Ελένης Ανδρικοπούλου - Γρηγόρη Κανκολά, *Τρόποι ζωής και εκσυγχρονισμός στην Ελλάδα, μελέτη της σύγκρουσης παράδοσης και αλλαγής* — έρευνα σε μια μικρή πόλη, Θεσσαλονίκη 1976, σελ. 55.

γ) Η γνώμη των Ελληνίδων μητέρων για την τεχνολογική εξέλιξη

Η σύγχρονη τεχνολογία γενικά έχει επιδράσει καθοριστικά στον κοινωνικό βίο. Σε συγκεκριμένους όμως τομείς, συμπληρωματικά, επισημαίνουμε ότι έχουν πραγματοποιηθεί τεράστιες τεχνολογικές επιτεύξεις.

— Εκτός από την εκμηδένιση των αποστάσεων με τα υπερσύγχρονα και άνετα μέσα μεταφοράς, η ευχέρεια της επικοινωνίας και της ενημέρωσης, που δόθηκε στον άνθρωπο με την εφεύρεση του ασύρματου από τον Μαρκόνι (1895), του έδωσε τη δυνατότητα να φτάσει στη διαστημική εποχή. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η μετάδοση των τηλεοπτικών εκπομπών γίνεται από τους δορυφόρους σταθμούς.

— Οι υπηρεσίες πληροφοριών χρησιμοποιούν ιδιαίτερα προηγμένη τεχνολογία με τράπεζες δεδομένων που παρέχουν στον πολίτη τη δυνατότητα να καταχωρεί και να δίνει, μετά από αίτηση, ένα πλήθος πληροφοριών για πρόσωπα, αγαθά ή υπηρεσίες. Τις περισσότερες φορές, στην τράπεζα όπου καταχωρούνται οι πληροφορίες υπάρχει ένας ηλεκτρονικός εγκέφαλος που τις επεξεργάζεται. Αυτά όλα αποτελούν ένα νέο μηχανισμό οργάνωσης της κοινωνίας με μοναδική αποτελεσματικότητα.¹²

— Μεγάλα δήματα προόδου έχουν σημειωθεί σε άλλους τομείς (ακτίνες λέιζερ, κατασκευή ρομπότ, ηλεκτρονικοί διερευνητές, κτλ.).

Η επίδραση της τεχνολογίας μέσα στην οικογένεια διαπιστώνεται από τη στάση των μητέρων απέναντι στην τεχνολογική εξέλιξη και την πυρηνική ενέργεια.

γα) Θετική στάση των Ελληνίδων μητέρων απέναντι στην τεχνολογική εξέλιξη

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι στις οικογένειες αγροτών με επίπεδο εκπαίδευσης του πατέρα το δημοτικό, οι οποίες δεν διαθέτουν καμιά από τις συσκευές της τρίτης κατηγορίας (ηλεκτρική ξυριστική μηχανή, ηλεκτρική σκούπα, πλυντήριο πιάτων, στεγνωτήριο ρούχων), οι μητέρες δίνουν το υψηλότερο ποσοστό θετικών απαντή-

12. Έρικ Μέγιερ, «Η τηλεμαντική και η οργάνωση της κοινωνίας», *Ευρωπαϊκή Κοινότητα*, τεύχ. 108, Αθήνα 1981, σελ. 15.

σεων (47%) για τη συμβολή της τεχνολογικής ανάπτυξης της εποχής μας στην ανθρώπινη εξέλιξη. Στο ημιαστικό δείγμα το ποσοστό μειώνεται στο 39% (βλέπε Πίνακες 3 και 4).

Τα ποσοστά που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη παράγραφο είναι στην πραγματικότητα φαινομενικά ανώτατα, διότι, όπως φαίνεται στη σελίδα 6, οι αγρότες αντιπροσωπεύουν μόνο τα $\frac{2}{3}$ στο αγροτικό και το $\frac{1}{2}$ στο ημιαστικό δείγμα. Συνδυάζοντας τα ποσοστά αυτά των θετικών απαντήσεων με τα ανώτατα ποσοστά του αστικού δείγματος, όπου όμως το $\frac{1}{3}$ των επαγγελματιών του πατέρα ανήκει στις υπηρεσίες και το $\frac{1}{3}$ στην intelιγκέντσια (βλέπε σελ. 57), έχουμε:

α) σε οικογένειες που έχουν στην κατοχή τους μια ή δυο από τις παραπάνω συσκευές της τρίτης κατηγορίας, το ποσοστό των θετικών απαντήσεων των μητέρων είναι 19% όταν το επάγγελμα του συζύγου τους ανήκει στις υπηρεσίες και 13% στην intelιγκέντσια (βλέπε Πίνακα 4). Στις οικογένειες πάλι του αστικού δείγματος, το ποσοστό των ανδρών-συζύγων με πανεπιστημιακή μόρφωση ανέρχεται στο 24% (βλέπε Πίνακα 3).

β) Όσον αφορά τους κατόχους όλων των συσκευών της πρώτης και της δεύτερης κατηγορίας, η υψηλότερη συχνότητα των θετικών απαντήσεων παρουσιάζεται πάλι στο αστικό δείγμα και κατά μέσον όρο είναι: 23% όταν το επάγγελμα του πατέρα ανήκει στις υπηρεσίες και 19% όταν ανήκει στην intelιγκέντσια (βλέπε Πίνακες 7, 8). Στις ίδιες οικογένειες του αστικού δείγματος, το ποσοστό των ανδρών-συζύγων με πανεπιστημιακή μόρφωση κυμαίνεται κατά μέσον όρο στο 30,5% (βλέπε Πίνακες 5 και 6).

Στο αστικό δείγμα το ποσοστό των ανδρών-συζύγων με πανεπιστημιακή μόρφωση είναι υψηλότερο σύμφωνα με τις θετικές απαντήσεις των μητέρων για τη σημασία της σύγχρονης τεχνολογίας, ανεξάρτητα εαν αυτές είναι κάτοχοι ή όχι των ηλεκτρικών συσκευών των τριών ομάδων που αναφέραμε παραπάνω. Εξ άλλου, στο ίδιο δείγμα το $\frac{1}{3}$ των μητέρων έχουν συζύγους που απασχολούνται σε υπηρεσίες και άλλο $\frac{1}{3}$ έχουν συζύγους που ανήκουν στην intelιγκέντσια, δηλαδή δυο τομείς απασχόλησης που προϋποθέτουν, σε μεγάλη έκταση, ανώτερη μόρφωση.

Με την ανάλυση αυτή καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα:

α) Η θετική στάση των μητέρων όσον αφορά τη σημασία της σύγχρονης τεχνολογικής εξέλιξης δεν καθορίζεται από τα είδη ή την ποσότητα των ηλεκτρικών συσκευών που υπάρχουν στην κατοικία τους.

β) Το επίπεδο μόρφωσης του πατέρα που διαφέρει από εκείνο της μητέρας και στις αστικές περιοχές παρουσιάζεται υψηλότερο (βλέπε

επίσης Πίνακα 2), επηρεάζει την απόφαση της τελευταίας να πάρει μια θετική θέση έναντι της σύγχρονης τεχνολογικής εξέλιξης.

*γ6) Αρνητική στάση των Ελληνίδων μητέρων
απέναντι στην τεχνολογική εξέλιξη*

Ο σημερινός τεχνικός ή βιομηχανικός πολιτισμός μας, εκτός από τις ευεργετικές του επιδράσεις στην κοινωνική συμβίωση και την ευημερία του ανθρώπου, έχει και τα αρνητικά του αποτελέσματα:

— Η εκβιομηχάνιση των μεγάλων αστικών κέντρων αποτελεί την αιτία της μόλυνσης της ατμόσφαιρας και του περιβάλλοντος γενικότερα. Η ρύπανση αυτή οφείλεται στα καυσαέρια (που περιέχουν μόλυβδο, μονοξείδιο του άνθρακα, νιτρικό οξύ, υδατάνθρακες, κ.ά.), στις καπνοδόχους των εργοστασίων, των κατοικιών και των διαφόρων άλλων κτιρίων (π.χ. νοσοκομείων), στις εξατμίσεις των αυτοκινήτων, στα απόβλητα των εργοστασίων και στα απορρίμματα των οικισμών. Όταν δε δεν εφαρμόζεται η πολιτική προστασίας του περιβάλλοντος, η οποία αποσκοπεί στον συστηματικό έλεγχο από ειδικευμένες υπηρεσίες, και στη λήψη των καταλλήλων προληπτικών μέτρων που θα εμποδίζουν ή θα περιορίζουν τη ρύπανση και τις αναθυμιάσεις και θα προστατεύουν το φυσικό περιβάλλον (ατμόσφαιρα, έδαφος, νερό), τότε οι όροι διαβίωσης γίνονται ανθυγιεινοί και σε ορισμένες περιπτώσεις άμεσα επικίνδυνοι, μειώνεται η απόδοση στην εργασία και καταστρέφονται τα κτίρια και τα διάφορα μνημεία. Πρέπει δε να σημειωθεί ότι ο μόλυβδος που υπάρχει στα καυσαέρια και στις τροφές, προκαλεί βλάβες στον εγκέφαλο (προπαντός των παιδιών) καθώς και ποικίλες ασθένειες του νευρικού συστήματος.

Η εκμηχάνιση και η αυτοματοποίηση της εργασίας έχει σαν αποτέλεσμα την εκμηδένιση της ατομικότητας του εργαζομένου, και επομένως τη δημιουργία κοινωνικών και ψυχολογικών προβλημάτων. Στις δε μεγαλουπόλεις ολόένα και περισσότερο οξύνονται τα πολεοδομικά και κυκλοφοριακά προβλήματα, καθώς και εκείνα που προκύπτουν λόγω συσσωρεύσεως εκεί απείρων και ποικίλων δραστηριοτήτων.

Αλλά εκτός απ' αυτά, «γενικά υποστηρίζεται ότι κάθε τεχνολογική πρόοδος φέρει μαζί της και τους κινδύνους της, όπως είναι τα εγκαύματα, οι δηλητηριάσεις, οι ηλεκτροπληξίες, οι συγκρούσεις, οι

θόρυβοι, κ.ά. Εκείνο μόνο που μπορεί νά κάμει ο άνθρωπος είναι να περιορίσει στο ελάχιστο τους κινδύνους αυτούς». ¹³

Η τεχνική, τέλος, δεν απομακρύνει μόνο τον άνθρωπο από το φυσικό του περιβάλλον (π.χ. με την αστικοποίηση και την εκβιομηχάνιση), αλλά, συγχρόνως, με την αφθονία των υλικών αγαθών και των τεχνικών ανέσεων που του παρέχει, τον ανεξαρτητοποιεί περισσότερο, τον απομονώνει, τον αλλοτριώνει και του ανακόπτει τις επαφές και τις κοινωνικές σχέσεις με τους άλλους συνανθρώπους του. «Η οικογένεια και γενικά το παραδοσιακό σύστημα αξιών δεν εναρμονίζονται με τις απαιτήσεις του μεταβιομηχανικού περιβάλλοντος κι έτσι οξύνονται αστικά κοινωνικά προβλήματα, όπως είναι η απομόνωση των κατοίκων και η αποξένωση των κοινωνικών θεσμών». ¹⁴

Οι δυσμενείς συνέπειες και τα διάφορα προβλήματα που προκαλεί η σημερινή τεχνική πρόοδος αναγνωρίζονται από ένα ελάχιστο ποσοστό των ερωτωμένων μητέρων. Συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο ποσοστό αρνητικών απαντήσεων παρατηρείται στο αστικό δείγμα (από 2% μέχρι 4%) και στις τρεις ομάδες κατόχων των συσκευών που αναφέραμε παραπάνω. Στις οικογένειες αυτές η μόρφωση του πατέρα είναι πανεπιστημιακή και από τις συσκευές που έχουν στην κατοχή τους, οι τρεις ανήκουν στις δυο πρώτες ομάδες ενώ μια ή δυο, στην αντίστοιχη τρίτη ομάδα.

γγ) Ουδέτερη στάση των Ελληνίδων μητέρων απέναντι στην τεχνολογική εξέλιξη

Η ουδέτερη στάση των μητέρων (δεν ξέρω, δεν γνωρίζω, δεν απαντώ) όσον αφορά τη σημασία της τεχνολογικής εξέλιξης παρουσιάζει περισσότερο αυξημένα ποσοστά από ό,τι η αρνητική τους στάση. Τα ανώτερα όρια των ποσοστών αυτών παρατηρούνται στην τρίτη ομάδα κατόχων συσκευών (11,5% στο ημιαστικό και 10% στο αγροτικό δείγμα) και σε οικογένειες που δεν έχουν καμιά συσκευή, ενώ η μόρφωση του πατέρα είναι επιπέδου δημοτικού και το επάγγελμά του ανήκει στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα.

Η ίδια τάση εμφανίζεται στις απαντήσεις της δεύτερης ομάδας κατόχων συσκευών (8,5% στο ημιαστικό δείγμα) και μάλιστα όταν

13. Γεωργίου Κουμάκη, *Jaspers—άνθρωπος και μηχανή*, όπ. παρ., σελ. 179.

14. Δημητρίου Ιατρίδη, *Κοινωνικός σχεδιασμός για την οργάνωση και ανάπτυξη του ανθρώπινου περιβάλλοντος*, όπ. παρ., σελ. 173.

έχουν μια ή δυο μόνο συσκευές και η μόρφωση του πατέρα είναι επιπέδου δημοτικού και το επάγγελμά του ανήκει στον πρωτογενή τομέα.

Από τα παραπάνω διαπιστώνουμε ότι η ουδέτερη στάση, που κυμαίνεται κατά μέσον όρο στο 10%, παρουσιάζεται σε οικογένειες του ημιαστικού ή και του αγροτικού δείγματος που έχουν στην κατοχή τους μια ή δυο από τις συσκευές των δυο πρώτων ομάδων ή καμιά της τρίτης. Σ' αυτή την περίπτωση, η μόρφωση του πατέρα είναι επιπέδου δημοτικού και το επάγγελμά του ανήκει στον πρωτογενή ή και τον δευτερογενή τομέα παραγωγής.

δ) Θετική στάση των μητέρων απέναντι στην πυρηνική ενέργεια

Ένας σημαντικός τομέας με αξιόλογη συμβολή στη ραγδαία εξέλιξη της σύγχρονης τεχνολογίας και της επιστημονικής γνώσης είναι η πυρηνική ενέργεια. Η ανακάλυψη της τεράστιας και ανυπολόγιστης αυτής δύναμης, που προέκυψε από τη διάσπαση του ατόμου, εγκαινίασε μια νέα εποχή και προξένησε ένα αίσθημα αισιοδοξίας για το μέλλον της ανθρωπότητας.

Οι θετικές απαντήσεις των μητέρων για την πυρηνική ενέργεια (ικανοποιημένη, πρέπει να αναπτυχθεί περισσότερο, και παρά τους πιθανούς κινδύνους μπορεί να διευκολύνει την καθημερινή ζωή), αν και δεν είναι σημαντικές σε ποσοστά, παρουσιάζουν ομοιότητα και στις τρεις ομάδες κατόχων συσκευών. Τα ανώτατα ποσοστά θετικών απαντήσεων παρατηρούνται στο αστικό δείγμα (12,5%) με μόρφωση του πατέρα το πανεπιστήμιο και (10,5%) με επάγγελμα τις υπηρεσίες.

δα) Αρνητική στάση των μητέρων απέναντι στην πυρηνική ενέργεια

Η πυρηνική ενέργεια επιτρέπει σήμερα να κατασκευασθούν τα πυρηνικά όπλα που διαθέτουν τα οπλοστάσια των υπερδυνάμεων (ατομικές και υδρογονικές βόμβες) κι έχουν τόσο μεγάλη ισχύ και δύναμη που είναι σε θέση να εξοντώσουν τέσσερις έως πέντε φορές τον πληθυσμό του πλανήτη μας και να εξαφανίσουν τον πολιτισμό του. Εξ άλλου, οι τηλεκατευθυνόμενοι πύραυλοι (διηπειρωτικοί, μέσοι, τακτικοί) είναι εφοδιασμένοι με πυρηνικές κεφαλές, οι οποίες εκ των

προτέρων ρυθμίζονται έτσι ώστε να πλήττουν συγκεκριμένους στρατηγικούς στόχους.

Πώς όμως θα δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις να απομακρυνθεί ο κίνδυνος μιας παγκόσμιας σύρραξης και να αποτραπεί ένα πυρηνικό ολοκαύτωμα, που απειλεί με ολοκληρωτικό εξολοθρεμό το ανθρώπινο γένος; Σήμερα το πρόβλημα της πυρηνικής ενέργειας προκαλεί έντονες ανησυχίες στις μεγάλες μάζες του πληθυσμού του πλανήτη μας και βρίσκεται στο επίκεντρο της διεθνούς ζωής.

Σε πολλές χώρες, πρωθυπουργοί, θρησκευτικοί ηγέτες, δήμαρχοι και κοινοτάρχες, εκπρόσωποι των πολιτικών κομμάτων, συλλόγων και σωματείων όλων των κοινωνικών στρωμάτων και επαγγελματικών τάξεων, εκδηλώνουν έντονα την πλήρη αντίθεσή τους στα πυρηνικά όπλα και, στην περίπτωση που αυτά βρίσκονται στο έδαφός τους, αγωνίζονται να τα απομακρύνουν. Επί παραδείγματι, μεταξύ των κυβερνήσεων των βαλκανικών χωρών έχει ληφθεί, από παλιά, κοινή απόφαση για την πραγματοποίηση μιας συμφωνίας που θα αποδλέπει στην αποπυρηνικοποίηση της περιοχής· η σκέψη αυτή έχει αναζωπυρωθεί τον τελευταίο καιρό. Πρέπει να σημειωθεί ότι και στην Ευρώπη και στην Αμερική έχουν ξεσπάσει κινήματα διαμαρτυρίας εναντίον των πυρηνικών δοκιμών και εγκαταστάσεων. Τα κινήματα αυτά (στα οποία πρωτοστατούν οι νέοι και που θεωρούνται φιλειρηνικά γιατί στοχεύουν στην παγίωση της ειρήνης), σαν ομάδες πίεσεως, προσπαθούν να ματαιώσουν τα νέα πυρηνικά προγράμματα και να μειώσουν την ένταση στον ανταγωνισμό και στην κλιμάκωση των εξοπλισμών. Βασικός σκοπός τους είναι η εξουδετέρωση των πυρηνικών όπλων. Με τον τρόπο αυτό του αφοπλισμού ελπίζουν να αντιμετωπισθεί η απειλή ενός πυρηνικού πολέμου, που θα μπορούσε να πλήξει την ανθρωπότητα. Αλλά και ως προς τη θετική προσφορά και την πολύτιμη αξία της πυρηνικής ενέργειας εκφράζονται επιφυλάξεις. «Είναι πραγματικά επικίνδυνη η χρησιμοποίηση της πυρηνικής ενέργειας και πόσο; Σαφώς είναι. Σ' αυτό δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία. Οι διάφωνίες που υπάρχουν αναφέρονται στην έκταση και την πιθανότητα του κινδύνου... Ο κίνδυνος που είναι σημαντικός αφορά την περίπτωση ατυχήματος είτε από διαρροή ραδιενέργειας λόγω κακής κατασκευής ή δόλβης είτε από έκρηξη του αντιδραστήρα... Το πρόβλημα των κινδύνων είναι περισσότερο έντονο, πρώτον σε περίπτωση σεισμογόνων περιοχών και δεύτερον, σε περίπτωση πολέμου».¹⁵ Από τους

15. Μάριος Νικολινάκος, «Πυρηνική ενέργεια η λύση του μέλλοντος», *Οικολογία και Περιβάλλον*, έκδοση Παπαζήση, Μάρτιος-Απρίλιος 1982/1, σελ. 49.

ειδικούς επιστήμονες υποστηρίζεται ακόμη ότι η λειτουργία των εργοστασίων, που χρησιμοποιούν την ατομική ενέργεια για ειρηνικούς σκοπούς, οπωσδήποτε αυξάνει το ποσοστό της ραδιενέργειας στην ατμόσφαιρα και, όπως ξέρουμε, δεν υπάρχει δόση ραδιενέργειας που να μην βλάπτει τον ανθρώπινο οργανισμό. «Κάθε ραδιενεργός ακτινοβολία, είτε φυσική είτε τεχνητή, είναι επικίνδυνη. Όπως μας προειδοποιούν τα ιατρικά συγγράμματα, δεν υπάρχει ποσότητα ραδιενεργού υλικού ή δόση ακτινοβολίας που να είναι «ασφαλής».¹⁶

Οι αρνητικές αυτές θέσεις έναντι της πυρηνικής ενέργειας έχουν αρχίσει να βρίσκουν απήχηση και στη χώρα μας. Στις απαντήσεις των μητέρων για την πυρηνική ενέργεια (ανήσυχη, διότι είναι επικίνδυνη ή αδέβαιη, διότι δεν είναι απαραίτητη) τα μεγαλύτερα ποσοστά παρουσιάζονται πάλι, όπως και στο θέμα της τεχνολογικής εξέλιξης, στο αστικό δείγμα. Σ' αυτή την περίπτωση, όταν ο πατέρας έχει πανεπιστημιακή μόρφωση, το ανώτατο όριο αρνητικών απαντήσεων είναι κατά μέσο όρο 26% μεταξύ των κατόχων των συσκευών των δυο πρώτων ομάδων και σε οικογένειες που διαθέτουν και τις τέσσερις συσκευές, ενώ μεταξύ των κατόχων συσκευών της τρίτης ομάδας το ποσοστό μειώνεται στο 19% και σε οικογένειες που διαθέτουν δύο ή μόνο μία συσκευές.

Το ίδιο υψηλό ποσοστό (κατά μέσον όρο 19%) παρουσιάζεται πάλι στο αστικό δείγμα, όταν το επάγγελμα του πατέρα είναι οι υπηρεσίες ή η intelιγκέντσια, και σε οικογένειες που είναι κάτοχοι και των τεσσάρων συσκευών στις δυο πρώτες ομάδες και μιας ή δυο συσκευών στην τρίτη ομάδα.

δδ) Ουδέτερη στάση των μητέρων απέναντι στην πυρηνική ενέργεια

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι η ουδέτερη στάση των μητέρων (δεν ξέρω, δεν γνωρίζω, δεν απαντώ), συγκεντρώνει τα υψηλότερα ποσοστά απαντήσεων μεταξύ των κατόχων συσκευών της τρίτης ομάδας και ειδικότερα σε οικογένειες που δεν έχουν καμιά συσκευή. Τα ποσοστά κατά μέσο όρο είναι: 37% στο αγροτικό και 27% στο ημιαστικό δείγμα, στις περιπτώσεις όπου η μόρφωση του πατέρα είναι επιπέδου δημοτικού και το επάγγελμά του ανήκει στον πρωτογενή τομέα παραγωγής (βλέπε Πίνακες 11 και 14).

16. Δημητρίου Ιατρίδη, «Πυρηνική ενέργεια και κοινωνική πολιτική», *Οικολογία και Περιβάλλον*, έκδοση Παπαζήση, Μάρτιος-Απρίλιος 1982/1, σελ. 83.

Μεταξύ των κατόχων συσκευών των άλλων δυο ομάδων, τα ανώτατα όρια των ουδετέρων απαντήσεων παρατηρούνται πάλι στο αγροτικό και ημιαστικό δείγμα και είναι κατά μέσον όρο 18% και 14% αντίστοιχα, σε κατόχους των τριών συσκευών και 15% σε κατόχους μιας ή δυο συσκευών, όπου η μόρφωση του πατέρα είναι επιπέδου δημοτικού και το επάγγελμά του ανήκει στον πρωτογενή τομέα (βλέπε Πίνακες 9, 10, 12, 13). Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι σε οικογένειες του αγροτικού δείγματος που δεν έχουν καμιά συσκευή της δεύτερης ομάδας και το επάγγελμα του πατέρα ανήκει στον πρωτογενή τομέα, το ανώτατο όριο των ουδετέρων απαντήσεων αυξάνεται στο 21,5% (βλέπε Πίνακα 13).

Αν και τα παραπάνω ποσοστά για την ουδέτερη στάση των μητέρων πρέπει να θεωρηθούν στην πραγματικότητα περισσότερο μειωμένα, επειδή όπως αναφέρθηκε (βλέπε σελίδα 6), στο αγροτικό δείγμα τα 2/3 από τις 200 μητέρες που ρωτήθηκαν είχαν συζύγους που ανήκαν επαγγελματικά στον πρωτογενή τομέα, όμως πρέπει να σημειώσουμε ότι αυτή η ουδέτερη στάση και η αδιαφορία στις απαντήσεις χαρακτηρίζει περισσότερο τα χαμηλότερα, από κοινωνικο-οικονομική άποψη, στρώματα των αγροτικών κυρίως περιοχών, όπου εξ αιτίας του στενού και περιορισμένου κοινωνικού περιβάλλοντος, οπωσδήποτε υπάρχει έλλειψη μορφωτικών και πολιτιστικών ευκαιριών για την πνευματική τους καλλιέργεια.

ε) Συμπεράσματα

Όπως διαπιστώθηκε, μεταξύ επιστήμης και τεχνολογίας υπάρχει άμεση σχέση, στην οποία υπεισέρχεται και η πυρηνική ενέργεια. Το γεγονός αυτό μπορεί να συσχετισθεί με τις ακόλουθες ανησυχητικές προβλέψεις για το μέλλον: Είναι γνωστό ότι κατά την τελευταία δεκαετία η ανεργία συνεχώς αυξάνεται, ενώ παράλληλα παρατηρείται μια σοβαρή διεθνής οικονομική κρίση, που ίσως δεν οφείλεται μόνο στην άνοδο των τιμών των καυσίμων που πηγαίνουν από διάφορες πηγές ενεργείας (π.χ. του πετρελαίου). Με τη νέα τεχνολογική επανάσταση και την επιτάχυνση του ρυθμού της τεχνολογικής προόδου, οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές παίζουν ένα σημαντικό ρόλο στον τεχνοοργανωτικό τομέα, αφού με την εφαρμογή των νέων μεθόδων της πληροφορικής στην παραγωγική διαδικασία, είναι σε θέση να προσδιορίσουν με μεγάλη ακρίβεια το προσωπικό που απασχολούν οι

επιχειρήσεις, σε συνδυασμό με το ελάχιστο κόστος λειτουργίας τους. Είναι φυσικό ότι με τη νέα μέθοδο της «τεχνικής διανόησης» μεταβάλλονται οι συνθήκες απασχόλησης και αλλάζουν οι κοινωνικές σχέσεις παραγωγής, επειδή συνεχώς μειώνεται το ανθρώπινο εργατικό δυναμικό στους τομείς αυτούς και αντικαθίσταται από τα «αυτοματοποιημένα μηχανήματα», τα «ρομπότ», με αποτέλεσμα το ποσοστό των ανέργων να αυξάνει στις ανεπτυγμένες αλλά και στις αναπτυσσόμενες βιομηχανικές χώρες του κόσμου. Παράλληλα, σε πολλές υποανάπτυκτες χώρες του λεγόμενου «τρίτου κόσμου», ο οποίος περιλαμβάνει περίπου το 80% του παγκόσμιου πληθυσμού, πολλοί πεθαίνουν καθημερινώς από αιτία λόγω της ολοένα αυξανόμενης ανεργίας. Λαμβανομένου υπόψη ότι ο πληθυσμός της γης αυξάνεται με ταχύτατο ρυθμό και οι προοπτικές απασχόλησής του περιορίζονται λόγω της τρομακτικής ανόδου της ανεργίας η οποία δεν μπορεί να αντιμετωπισθεί ριζικά, τότε πρέπει να θεωρήσουμε δάσιμους τους φόβους ότι τα προσεχή χρόνια θα επιδεινωθεί ακόμα περισσότερο η διεθνής οικονομική κρίση. Το φάσμα της ένδειας και της πείνας θα αρχίσει να πλανιέται στον πλανήτη μας και τότε δυστυχώς, η λύση που θα μπορεί να υπερισχύσει θα είναι ένας τρίτος παγκόσμιος πόλεμος, που θα είναι οριστικά καταστρεπτικός, αφού αναπόφευκτα θα χρησιμοποιηθούν κατά τη διάρκειά του τα ολέθρια πυρηνικά όπλα. Η σκέψη αυτή απασχολεί σοβαρά τις κυβερνήσεις πολλών χωρών, οι οποίες αναγνωρίζουν τον κίνδυνο και αντιδρούν με συντονισμένες ενέργειες για να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της δραματικής αύξησης της ανεργίας των τελευταίων χρόνων. Έτσι, ορισμένες χώρες της ευρωπαϊκής οικονομικής κοινότητας (ΕΟΚ) έχουν αρχίσει να παίρνουν μέτρα για τη μείωση της ανεργίας, π.χ. εφαρμόζουν προγράμματα τα οποία μεταξύ των άλλων αποδίδουν:¹⁷

1. Στη δραστηριοποίηση της επενδυτικής πολιτικής του κεφαλαίου για την ανάπτυξη της συνολικής παραγωγικότητας και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην επαγγελματική εκπαίδευση και στις ευκαιρίες απασχόλησης για όλα τα άτομα ηλικίας 16-18 ετών και ειδικότερα για τους αποφοίτους γυμνασίου.
2. Στην υποτίμηση του εθνικού τους νομίσματος με βασικό στόχο την αύξηση των εξαγωγών των προϊόντων τους για την παραγωγή των οποίων, οπωσδήποτε, δημιουργούνται περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης των εργαζομένων.

17. Βλέπε επίσης, «Η οικονομία της κοινότητας μια μάχη που δε χάθηκε (ακόμα!)», *Ευρωπαϊκή κοινότητα*, τεύχ. 119, Μάιος 1982, σελ. 15.

3. Στη μείωση των ωρών της εβδομαδιαίας εργασίας.
4. Σε μια πρόωγη συνταξιοδότηση.
5. Στην επέκταση της απασχόλησης στον δημόσιο τομέα.
6. Στον τερματισμό των ομαδικών απολύσεων των γηγενών εργαζομένων.
7. Στον περιορισμό του αριθμού των αλλοδαπών εργαζομένων.

Από τη λεπτομερή ανάλυση των πινάκων της έρευνας προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

1. Είναι γνωστό ότι ο εκσυγχρονισμός του εξοπλισμού της κατοικίας εξαρτάται από την οικονομική κατάσταση των μελών του νοικοκυριού. Η ταχεία αύξηση που σημειώθηκε τα τελευταία χρόνια στο κατά κεφαλήν εθνικό μας εισόδημα και η άνοδος του βιοτικού μας επιπέδου συνετέλεσαν στην ευρύτερη χρησιμοποίηση των διαφόρων οικιακών ηλεκτρικών συσκευών. Ο βαθμός του τεχνολογικού εξοπλισμού της κατοικίας θεωρείται αρκετά ικανοποιητικός αν και οι αστικές περιοχές παρουσιάζουν κάποια υπεροχή ως προς την κτήση των ονομαζομένων ηλεκτρικών ειδών πολυτελείας. Παράλληλα, όπως φαίνεται και στις τρεις περιοχές του δείγματος, μετά το ηλεκτρικό ψυγείο, τα «πολιτισμικά» αγαθά (ραδιόφωνο, τηλεόραση, τηλέφωνο), σαν μέσα επικοινωνίας και φορείς της σύγχρονης κουλτούρας βρίσκονται σε υψηλότερο επίπεδο κατανάλωσης από ό,τι οι άλλες συσκευές της οικιακής χρήσης.

2. Ως προς την τεχνολογική εξέλιξη και την πυρηνική ενέργεια, τα ανώτατα ποσοστά θετικών απαντήσεων συμπίπτουν, στο αστικό δείγμα, και σε οικογένειες που η μόρφωση του πατέρα είναι επιπέδου Πανεπιστημίου. Στην πρώτη περίπτωση, τα ποσοστά είναι ασυγκρίτως υψηλότερα. Έτσι, η θετική αξία της τεχνολογικής ανάπτυξης της εποχής μας γίνεται με πάρα πολύ πιο έντονο τρόπο έκφρασης αποδεκτή από ό,τι η αντίστοιχη αξία της πυρηνικής ενέργειας και μάλιστα από τις μητέρες που κατοικούν στις αστικές περιοχές και των οποίων οι σύζυγοι έχουν πανεπιστημιακή μόρφωση.

3. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι και η αρνητική στάση των μητέρων έναντι της σύγχρονης τεχνολογικής εξέλιξης και της πυρηνικής ενέργειας εκδηλώνεται, πάλι στο αστικό δείγμα, και σε οικογένειες που η μόρφωση του πατέρα είναι επιπέδου Πανεπιστημίου. Στις δυο αυτές περιπτώσεις (τεχνολογική εξέλιξη και πυρηνική ενέργεια) δεν υπάρχει σύγκριση των ανωτάτων ορίων των ποσοστών, αφού στη μεν πρώτη είναι μέχρι 4% και αφορά οικογένειες που έχουν στην κατοχή τους τις τρεις συσκευές των δύο πρώτων ομάδων και μια ή δυο

συσκευές της τρίτης ομάδας. Στη δεύτερη περίπτωση (πυρηνική ενέργεια), το ανώτατο ποσοστό ανέρχεται στο 26% (αρκετά υψηλό) και σε οικογένειες που έχουν και τις τέσσερις συσκευές των δυο πρώτων ομάδων και 19% σε άλλες οικογένειες που έχουν μία ή δύο συσκευές της τρίτης ομάδας.

Με τα παραπάνω δεδομένα καταλήγουμε στα εξής γενικά συμπεράσματα:

α) Η ανώτερη μόρφωση του πατέρα είναι ένα σοβαρό κίνητρο για τον καθορισμό της στάσης της μητέρας έναντι της θετικής ή αρνητικής σημασίας της σύγχρονης τεχνολογίας και της πυρηνικής ενέργειας.

β) Η ύπαρξη ή μη στα νοικοκυριά των τριών ομάδων των συσκευών που αναφέραμε παραπάνω δεν επηρεάζει με κανένα τρόπο τη θετική ή αρνητική στάση των μητέρων έναντι της σημασίας της σύγχρονης τεχνολογικής εξέλιξης και της πυρηνικής ενέργειας, αλλά οπωσδήποτε αποδεικνύει την οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών.

4. Το χαμηλό μορφωτικό και κοινωνικο-επαγγελματικό επίπεδο των ανδρών-συζύγων (π.χ. δημοτικό και απασχόληση στον πρωτογενή τομέα παραγωγής), που διαφέρει από εκείνο των μητέρων (βλέπε Πίνακα 2), συντελεί στη διαμόρφωση της αδιάφορης στάσης των τελευταίων (δεν ξέρω, δεν γνωρίζω, δεν απαντώ). Αναλυτικότερα, ως προς τη σημασία της πυρηνικής ενέργειας, τα ανώτατα όρια ποσοστών είναι 37% στο αγροτικό και 27% στο ημιαστικό δείγμα και σε οικογένειες που δεν διαθέτουν καμιά συσκευή της τρίτης ομάδας. Μεταξύ των κατόχων των δυο ομάδων συσκευών τα ανώτατα ποσοστά αδιαφορίας στο αγροτικό και ημιαστικό δείγμα κυμαίνονται από 14% μέχρι 18% και αφορούν οικογένειες που έχουν μια, δυο ή τρεις συσκευές και η μόρφωση του πατέρα είναι επιπέδου δημοτικού ενώ το επάγγελμά του ο πρωτογενής τομέας. Η ανάλογη ουδέτερη στάση των μητέρων έναντι της σημασίας της σύγχρονης τεχνολογικής εξέλιξης παρουσιάζει ακόμα πιο μειωμένα ποσοστά (κατά μέσο όρο 10%) και αφορά οικογένειες του αγροτικού ή του ημιαστικού δείγματος που η μόρφωση του πατέρα είναι επιπέδου δημοτικού και το επάγγελμά του αγρότης: οι οικογένειες αυτές έχουν στην κατοχή τους μία ή δύο συσκευές της πρώτης και της δεύτερης ομάδας και καμιά συσκευή της τρίτης ομάδας.

Συνοψίζοντας: στα χαμηλότερα από κοινωνικο-μορφωτική και οικονομική άποψη στρώματα των αγροτικών κυρίως περιοχών (και λιγότερο των ημιαστικών), όπου οι ευκαιρίες των μορφωτικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων είναι περιορισμένες ή τελείως ανύπαρκτες, παρατηρείται μια τάση αδιαφορίας και επιφυλάξεως των Ελληνίδων

Η διείσδυση της σύγχρονης τεχνολογίας στο ελληνικό σπίτι

μητέρων έναντι των δυο προαναφερθέντων τομέων, τάση η οποία παρουσιάζει ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας. Η άγνοια των μητέρων όσον αφορά τη σημασία των δυο αυτών τομέων, οι οποίοι αδιαμφισβήτητα προσεγγίζουν τα μεγάλα προβλήματα της εποχής μας, όπως ανεργία, ρύπανση του περιβάλλοντος, πυρηνικά όπλα, κ.ά., οφείλεται στο χαμηλό μορφωτικό τους επίπεδο και στην έλλειψη οποιασδήποτε ενημέρωσης στο απομονωμένο περιβάλλον που ζουν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. *Είδη οικιακών συσκευών που υπάρχουν μέσα στην κατοικία στις τρεις περιοχές*

Α/Α	Είδη οικιακών συσκευών και άλλα	Περιοχές		
		Αγροτικές	Ημιαστικές	Αστικές
1	Ηλεκτρικό ψυγείο	93,5	96,0	100,0
2	Ραδιόφωνο	89,0	90,5	96,0
3	Τηλεόραση	83,0	88,5	96,0
4	Τηλέφωνο	45,0	59,0	94,0
5	Λουτρό	38,0	66,5	98,0
6	Θερμοσίφωνα	35,0	55,0	95,0
7	Πλυντήριο ρούχων	32,5	47,5	89,0
8	Πικάπ	20,0	21,5	67,5
9	Ηλεκτρική ξυριστική μηχανή	10,0	12,5	45,0
10	Ηλεκτρική σκούπα	4,0	8,0	56,0
11	Πλυντήριο πιάτων	2,0	1,0	19,0
12	Στεγνωτήριο ρούχων	—	0,5	5,0

Π η γ ή : Γρηγόρη Γκιζέλη, Ιωάννη Μυριζάκη, Ολυμπίας Πασσά-Γαροδίκη, Αφροδίτης Τεπέρογλου, «Πολιτιστικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της οικογένειας», όπ. παρ., σελ. 201, Πίνακας 1 και 202, Πίνακας 2.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. *Μορφωτικό επίπεδο των ανδρών και των γυναικών στη χώρα μας*

Α/Α	Μορφωτικό επίπεδο	Περιοχές					
		Αγροτικές		Ημιαστικές		Αστικές	
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες
1	Δεν έχουν αποφοιτήσει από το δημοτικό	36,9	50,6	30,6	43,1	18,9	30,2
2	Απόφοιτοι δημοτικού	56,4	38,5	57,6	44,8	54,1	47,3
3	Απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης	3,0	1,3	6,9	4,5	19,2	16,5
4	Απόφοιτοι ανωτάτων σχολών	1,2	0,5	2,6	1,2	6,5	2,4

Π η γ ή : ΕΣΥΕ. *Απογραφή πληθυσμού 1971* και Γρηγόρη Γκιζέλη, Ιωάννη Μυριζάκη, Ολυμπίας Πασσά-Γαροδίκη, Αφροδίτης Τεπέρογλου, «Πολιτιστικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της οικογένειας», όπ. παρ., σελ. 203.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Η θετική στάση των μητέρων έναντι της σημασίας της τεχνολογικής ανάπτυξης της εποχής μας σε συνδυασμό με την εκπαίδευση των ανδρών-συζύγων και την κατοχή ή μη των παρακάτω ηλεκτρικών οικιακών συσκευών

Εκπαίδευση ανδρών-συζύγων	Αγράμματα			Δημοτικό			Γυμνάσιο			Πανεπιστήμιο			Σύνολο		
	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ
A=Αγροτικό δείγμα B=Ημισιατικό » Γ=Αστικό »	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ
έχουν και τις τέσσερις συσκευές*	—	—	—	—	—	—	—	—	0,5	—	—	1,5	—	—	2,0
έχουν τις τρεις συσκευές	—	—	—	—	—	—	0,5	—	0,5	—	0,5	7,0	0,5	0,5	7,5
έχουν μία ή δύο συσκευές	—	—	—	4,0	1,5	10,0	4,5	7,5	10,5	1,0	4,5	24,0	9,5	13,5	44,5
Δεν έχουν καμία συσκευή	4,0	2,5	1,0	47,0	41,5	16,0	18,0	21,0	5,0	0,5	0,5	1,5	69,5	65,5	23,5
Σύνολο	4,0	2,5	1,0	51,0	43,0	26,0	23,0	28,5	16,5	1,5	5,5	34,0	79,5	79,5	77,5

* Ηλεκτρική ξυρομητική μηχανή, ηλεκτρική σκούπα, πλυντήριο πιάτων, στεγνωτήριο ρούχων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Η θετική στάση των μητέρων έναντι της σημασίας της τεχνολογικής ανάπτυξης της εποχής μας σε συνδυασμό με το επάγγελμα των ανδρών- συζύγων και την κατοχή ή μη των παρακάτω ηλεκτρικών οικιακών συσκευών

Επάγγελμα ανδρών- συζύγων	Πρωτογενής τομέας		Δευτερογενής τομέας		Υπηρεσίες		Intelligentsia		Χωρίς επαγγελματική εξειδίκευση		Σύνολο							
	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ						
A=Αγροτικό δείγμα B=Ημιαστικό » Γ=Αστικό »																		
έχουν και τις τέσσερις συσκευές*	—	—	—	—	—	0,5	—	—	1,5	—	—	—	2,0					
έχουν τις τρεις συσκευές	—	—	—	—	—	0,5	—	2,0	—	0,5	—	—	0,5	0,5	7,5			
έχουν μία ή δύο συσκευές	3,0	0,5	—	—	1,5	10,5	5,5	8,0	19,0	1,0	3,5	13,0	—	2,0	9,0	13,5	44,5	
Δεν έχουν καμία συσκευή	46,5	36,0	0,5	8,0	14,0	14,5	14,5	13,5	7,0	0,5	1,0	0,5	—	1,0	1,0	69,5	65,5	23,5
Σύνολο	49,5	36,5	0,5	8,0	15,5	25,0	20,5	21,5	28,5	1,5	5,0	20,5	—	1,0	3,0	79,5	79,5	77,5

* Ηλεκτρική ξυροστική μηχανή, ηλεκτρική σκούπα, πλυντήριο πιάτων, στεγνωτήριο ρούχων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Η θετική στάση των μητέρων έναντι της σημασίας της τεχνολογικής ανάπτυξης της εποχής μας σε συνδυασμό με την εκπαίδευση των ανδρών-συζύγων και την κατοχή ή μη των παρακάτω ηλεκτρικών οικιακών συσκευών

Εκπαίδευση ανδρών-συζύγων	Αγράμματα			Δημοτικό			Γυμνάσιο			Πανεπιστήμιο			Σύνολο
	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	
A = Αγροτικό δείγμα B = Ημιστικό » Γ = Αστικό »													
έχουν και τις τέσσερις συσκευές*	0,5	—	0,5	19,0	18,5	21,5	14,0	19,0	14,0	1,5	5,5	31,5	43,0 67,0
έχουν τις τρεις συσκευές	1,5	1,0	0,5	24,0	21,0	4,5	6,0	7,5	2,0	—	—	2,5	29,5 9,5
έχουν μία ή δύο συσκευές	2,0	1,0	—	8,0	3,0	—	2,5	2,5	0,5	—	—	—	6,0 0,5
Δεν έχουν καμία συσκευή	—	0,5	—	—	0,5	—	0,5	—	—	—	—	—	0,5 1,0 —
Σύνολο	4,0	2,5	1,0	51,0	43,0	26,0	23,0	29,0	16,5	1,5	5,5	34,0	79,5 77,5

* Ηλεκτρικό ψυγείο, ραδιόφωνο, τηλεόραση, τηλέφωνο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Η θετική στάση των μητέρων έναντι της σημασίας της τεχνολογικής ανάπτυξης της εποχής μας σε συνδυασμό με την εκπαίδευση των ανδρών-συζύγων και την κατοχή ή μη των παρακάτω ηλεκτρικών οικιακών συσκευών

Εκπαίδευση ανδρών-συζύγων	Αγράμματα			Δημοτικό			Γυμνάσιο			Πανεπιστήμιο			Σύνολο		
	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ
A=Αγροτικό δείγμα B=Ημιαστικό » Γ=Αστικό »															
έχουν και τις τέσσερις συσκευές*	0,5	—	—	1,5	2,0	8,5	5,0	3,5	11,0	0,5	3,0	29,0	7,5	8,5	48,5
έχουν τις τρεις συσκευές	—	—	—	4,5	10,0	13,0	7,5	14,0	3,5	0,5	1,0	5,0	12,5	25,0	21,5
έχουν μία ή δύο συσκευές	0,5	1,0	0,5	22,0	21,5	4,5	7,5	8,5	2,0	0,5	1,5	—	30,5	32,5	7,0
Δεν έχουν καμία συσκευή	3,0	1,5	0,5	23,0	9,5	—	3,0	2,5	—	—	—	—	29,0	13,5	0,5
Σύνολο	4,0	2,5	1,0	51,0	43,0	26,0	23,0	28,5	16,5	1,5	5,5	34,0	79,5	79,5	77,5

* Λουτρό, θερμοσίφονας, πλυντήριο ρούχων, πικάπ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Η θετική στάση των μητέρων έναντι της σημασίας της σύγχρονης τεχνολογικής εξέλιξης, σε συνδυασμό με το επάγγελμα των ανδρών- συζύγων και την κατοχή ή μη των παρακάτω ηλεκτρικών οικιακών συσκευών

Επάγγελμα ανδρών- συζύγων	Πρωτογενής τομέας			Δευτερογενής τομέας			Υπηρεσίες			Intelligentisia			Χωρίς επαγγελματική εξειδίκευση			Σύνολο
	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	
A=Αγροτικό δέγμα B=Ημιαστικό » Γ=Αστικό »	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	Γ
έχουν και τις τέσσερις συσκευές*	16,5	15,5	0,5	4,5	7,0	20,0	12,5	15,0	26,0	1,5	5,0	18,5	—	0,5	2,5	43,0
έχουν τις τρεις συσκευές	22,5	16,5	—	3,5	8,0	4,5	5,5	4,5	2,5	—	—	2,0	—	0,5	0,5	29,5
έχουν μία ή δύο συσκευές	10,5	3,5	—	—	0,5	0,5	2,0	2,0	—	—	—	—	—	—	—	6,0
Δεν έχουν καμία συσκευή	—	1,0	—	—	—	—	0,5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Σύνολο	49,5	36,5	0,5	8,0	15,5	25,0	20,5	21,5	28,5	1,5	5,0	20,5	—	1,0	3,0	77,5

* Ηλεκτρικό ψυγείο, ραδιόφωνο, τηλεόραση, τηλέφωνο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

Γιάννης Μυριζάκης

Η θετική στάση των μητέρων έναντι της σημασίας της σύγχρονης τεχνολογικής εξέλιξης, σε συνδυασμό με το επάγγελμα των ανδρών- συζύγων και την κατοχή ή μη των παρακάτω ηλεκτρικών οικιακών συσκευών

Επάγγελμα ανδρών- συζύγων	Πρωτογενής τομέας		Δευτερογενής τομέας		Υπηρεσίες		Intelligentsia		Χωρίς επαγγελματική εξειδίκευση		Σύνολο							
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B						
A=Αγροτικό δείγμα B=Ημιαστικό » Γ=Αστικό »																		
έχουν και τις τέσσερις συσκευές*	1,5	1,0	0,5	0,5	1,5	1,8	5,0	3,5	20,0	0,5	2,5	18,0	—	2,0	7,5	8,5	48,5	
έχουν τις τρεις συσκευές	4,0	9,0	—	1,0	3,5	11,0	7,0	11,0	7,5	0,5	0,5	2,5	—	1,0	0,5	12,5	25,0	21,5
έχουν μία ή δύο συσκευές	20,5	19,5	—	4,5	6,5	10,5	5,0	4,5	1,0	0,5	2,0	—	—	0,5	30,5	32,5	7,0	
Δεν έχουν καμία συσκευή	23,5	7,0	—	2,0	4,0	0,5	3,5	2,5	—	—	—	—	—	—	—	29,0	13,5	0,5
Σύνολο	49,5	36,5	0,5	8,0	15,5	30,0	20,5	21,5	28,5	1,5	5,0	20,5	—	1,0	3,0	79,5	79,5	77,5

* Λουτρό, θερμοσίφωνας, πλυντήριο ρούχων, πικάπ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

Η ουδέτερη στάση των μητέρων έναντι των θετικών ή αρνητικών επιδόσεων της τυχηνικής ενόγειας, σε συνδυασμό με την εκπαίδευση των ανδρών-συζύγων και την κατοχή ή μη των παρακάτω ηλεκτρικών οικιακών συσκευών

Εκπαίδευση ανδρών-συζύγων	Αγράμματοι			Δημοτικό			Γυμνάσιο			Πανεπιστήμιο			Σύνολο		
	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ
A = Αγροτικό δείγμα															
B = Ημισιαστικό »															
Γ = Αστικό »															
έχουν και τις τέσσερις συσκευές*	—	—	0,5	11,0	11,5	11,0	4,5	6,5	2,5	0,5	1,0	2,5	16,0	19,0	16,5
έχουν τις τρεις συσκευές	1,0	1,5	0,5	19,5	14,0	6,0	3,5	4,5	0,5	—	—	0,5	24,0	20,0	7,5
έχουν μία ή δύο συσκευές	1,5	1,5	—	9,5	5,0	—	3,0	0,5	—	—	—	—	14,0	7,0	—
Δεν έχουν καμία συσκευή	—	0,5	—	1,0	0,5	—	—	—	—	—	—	—	1,0	1,0	—
Σύνολο	2,5	3,5	1,0	41,0	31,0	17,0	11,0	11,5	3,0	0,5	1,0	3,0	55,0	47,0	24,0

* Ηλεκτρικό ψυγείο, ραδιόφωνο, τηλεόραση, τηλέφωνο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

Η ουδέτερη στάση των μητέρων έναντι των θετικών ή αρνητικών επιδράσεων της πυθηνικής ενέργειας, σε συνδυασμό με την εκπαίδευση των ανδρών-συζύγων και την κατοχή ή μη των παρακάτω ηλεκτρικών οικιακών συσκευών

Εκπαίδευση ανδρών-συζύγων	Αγράμματοι			Δημοτικό			Γυμνάσιο			Πανεπιστήμιο			Σύνολο		
	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ
A=Αγροτικό δείγμα B=Ημιαστικό » Γ=Αστικό »	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ
έχουν και τις τέσσερις συσκευές*	—	—	—	1,5	1,0	2,5	2,0	1,0	1,0	—	0,5	1,0	3,5	2,5	4,5
έχουν τις τρεις συσκευές	—	—	—	3,0	6,0	9,5	1,5	3,5	1,0	—	—	2,0	4,5	9,5	12,5
έχουν μία ή δύο συσκευές	—	1,5	0,5	15,5	17,0	5,0	6,0	4,0	1,0	0,5	0,5	—	22,0	23,0	6,5
Δεν έχουν καμία συσκευή	2,5	2,0	0,5	21,0	7,0	—	1,5	3,0	—	—	—	—	25,0	12,0	0,5
Σύνολο	2,5	3,5	1,0	41,0	31,0	17,0	11,0	11,5	3,0	0,5	1,0	3,0	55,0	47,0	24,0

* Λουτρό, θερμοσίφοντας, πλυντήριο ρούχων, πικάπ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

Η ουδέτερη στάση των μητέρων έναντι των θετικών ή αρνητικών επιδράσεων της πυρηνικής ενόργειας, σε συνδυασμό με την εκπαίδευση των ανδρών-συζύγων και την κατοχή ή μη των παρακάτω ηλεκτρικών οικιακών συσκευών

Εκπαίδευση ανδρών-συζύγων	Αγράμματοι			Δημοτικό			Γυμνάσιο			Πανεπιστήμιο			Σύνολο		
	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ
A=Αγροτικό δείγμα B=Ημιαστικό Γ=Αστικό	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ
έχουν και τις τέσσερις συσκευές*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
έχουν τις τρεις συσκευές	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,5	—	—	0,5
έχουν μία ή δύο συσκευές	—	—	—	3,5	1,5	5,5	0,5	1,5	1,5	—	1,0	2,0	4,0	4,0	9,0
Δεν έχουν καμία συσκευή	2,5	3,5	1,0	37,5	29,5	11,5	10,5	10,0	1,5	0,5	—	0,5	51,0	43,0	14,5
Σύνολο	2,5	3,5	1,0	41,0	31,0	17,0	11,0	11,5	3,0	0,5	4,0	3,0	55,0	47,0	24,0

* Ηλεκτρική ξυριστική μηχανή, ηλεκτρική σκούπα, πλυντήριο πιάτων, στεγνωτήριο ρούχων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

Η ουδέτερη στάση των μητέρων έναντι των θετικών ή αρνητικών επιδράσεων της πυρηνικής ενέργειας, σε συνδυασμό με το επάγγελμα των ανδρών-συζύγων και την κατοχή ή μη των παρακάτω ηλεκτρικών οικιακών συσκευών

Επάγγελμα ανδρών- συζύγων	Πρωτογενής τομέας		Δευτερογενής τομέας		Υπηρεσίες		Intelligentsia		Χωρίς επαγγελματική εξειδίκευση		Σύνολο								
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B							
A=Αγροτικό δείγμα B=Ημιαστικό » Γ=Αστικό »	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B							
έχουν και τις τέσσερις συσκευές*	9,0	6,0	—	2,0	4,5	13,0	4,5	6,5	1,5	0,5	1,5	2,0	—	0,5	—	16,0	19,0	16,5	
έχουν τις τρεις συσκευές	17,0	13,5	—	3,0	3,0	5,0	3,5	3,0	2,5	—	—	—	0,5	0,5	—	24,0	20,0	7,5	
έχουν μία ή δύο συσκευές	13,0	5,5	—	—	—	—	1,0	1,5	—	—	—	—	0,5	—	—	14,5	7,0	—	
Δεν έχουν καμία συσκευή	—	1,0	—	0,5	—	—	—	—	—	—	—	—	0,5	—	—	—	1,0	1,0	—
Σύνολο	39,0	26,0	—	5,5	7,5	18,0	9,0	11,0	4,0	0,5	1,5	2,0	1,5	1,0	—	55,5	47,0	24,0	

* Ηλεκτρικό ψυγείο, ραδιόφωνο, τηλεόραση, τηλέφωνο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

Η ουδέτερη στάση των μητέρων έναντι των θετικών ή αρνητικών επιδόσεων της πυρηνικής ενέργειας, σε συνδυασμό με το επάγγελμα των ανδρών-συζύγων και την κατοχή ή μη των παρακάτω ηλεκτρικών οικιακών συσκευών

Επαγγελμα- ανδρών- συζύγων	Πρωτογενής τομέας	Δευτερογενής τομέας	Υπηρεσίες	Intelligentsia	Χωρίς επαγγελματική εξειδίκευση	Σύνολο
A = Αγροτικό δείγμα B = Ημιαστικό » Γ = Αστικό »	A B Γ	A B Γ	A B Γ	A B Γ	A B Γ	A B Γ
έχουν και τις τέσσερις συσκευές*	1,0 0,5 —	— 0,5 3,0 2,5	1,0 1,0 —	0,5 0,5 —	— — —	3,5 2,5 4,5
έχουν τις τρεις συσκευές	1,5 4,0 —	1,0 1,0 8,5 2,0	3,5 2,5 —	— 1,5 —	1,0 —	4,5 9,5 12,5
έχουν μία ή δύο συσκευές	15,0 13,5 —	3,5 4,5 6,0 2,5	4,0 0,5 0,5 1,0	0,5 —	— 22,0 23,0	6,5
Δεν έχουν καμία συσκευή	21,5 8,0 —	1,0 1,5 0,5 2,0	2,5 — —	— 1,0 —	— 25,5 12,0	0,5
Σύνολο	39,0 26,0 —	5,5 7,5 18,0 9,0	11,0 4,0 0,5 1,5	2,0 1,5 2,0	1,5 1,0 —	55,5 47,0 24,0

* Λουτρό, θερμοσίφονας, πλυντήριο ρούχων, πικέλ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

Η ουδέτερη στάση των μητέρων έναντι των θετικών ή αρνητικών επιδράσεων της πυρηνικής ενέργειας, σε συνδυασμό με το επάγγελμα των ανδρών-συζύγων και την κατοχή ή μη των παρακάτω ηλεκτρικών οικιακών συσκευών

Επάγγελμα ανδρών- συζύγων	Πρωτογενής τομέας		Δευτερογενής τομέας		Υπηρεσίες		Intelligentsia		Χωρίς επαγγελματική εξειδίκευση		Σύνολο	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
A=Αγροτικό δείγμα B=Ημισιαστικό » Γ=Αστικό »												
έχουν και τις τέσσερις συσκευές*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
έχουν τις τρεις συσκευές	—	—	—	—	—	—	—	0,5	—	—	—	0,5
έχουν μία ή δύο συσκευές	2,0	0,5	—	0,5	0,5	7,0	1,5	2,0	1,0	—	1,0	4,0
Δεν έχουν καμία συσκευή	37,0	20,5	—	5,0	7,0	11,0	7,5	9,0	3,0	0,5	0,5	1,5
Σύνολο	39,0	21,0	—	5,5	7,5	18,0	9,0	11,0	4,0	0,5	1,5	2,0
												43,0
												47,0

* Ηλεκτρική ξηραστική μηχανή, ηλεκτρική σκούπα, πλυντήριο πιάτων, στεγνωτήριο ρούχων.